

Людмила В. Біланич, Олександра Я. Голубка
МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В СЛОВАЧЧИНІ ТА
ВСТАНОВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЇХ АДАПТАЦІЇ
В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано нормативно-правову основу, моделі та інституціональні форми функціонування соціального підприємництва і соціально відповідального бізнесу в сучасній Словаччині. Розглянуто особливості управління, фінансування, державної та суспільної підтримки соціального підприємництва в Словаччині. Проаналізовано можливість використання досвіду Словаччини для розвитку соціального підприємництва в Карпатському регіоні України з урахуванням тенденцій транскордонного співробітництва та його соціально-економічного потенціалу.

Ключові слова: соціальне підприємництво; соціально відповідальний бізнес; Словаччина; Карпатський регіон.

Літ. 24.

Людмила В. Биланич, Александра Я. Голубка
МОДЕЛИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЛОВАКИИ И
ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ИХ АДАПТАЦИИ
В КАРПАТСКОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ

В статье проанализированы нормативно-правовая основа, модели и институциональные формы функционирования социального предпринимательства и социально ответственного бизнеса в современной Словакии. Рассмотрены особенности управления, финансирования, государственной и общественной поддержки социального предпринимательства в Словакии. Проанализирована возможность использования опыта Словакии для развития социального предпринимательства в Карпатском регионе Украины с учетом тенденций трансграничного сотрудничества и его социально-экономического потенциала.

Ключевые слова: социальное предпринимательство; социально ответственный бизнес; Словакия; Карпатский регион.

Lyudmyla V. Bilanych¹, Oleksandra Ya. Golubka²
MODELS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP
FUNCTIONING IN SLOVAKIA AND OPPORTUNITIES
FOR THEIR ADAPTATION IN THE CARPATHIAN REGION
OF UKRAINE

The article analyzes the regulatory framework, models and institutional forms of social entrepreneurship functioning and socially responsible business in modern Slovakia. Peculiarities of management, financing, government and public support for social entrepreneurship in Slovakia are discussed. The opportunities of using Slovak experience for social entrepreneurship development in the Carpathian region of Ukraine taking into account the current trends in cross-border cooperation and its socioeconomic potential are also explored.

Keywords: social entrepreneurship; socially responsible business; Slovakia; Carpathian region.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.02.2017.

¹ Uzhhorod National University, Ukraine.

² Uzhhorod National University, Ukraine.

Постановка проблеми. Використання зарубіжного досвіду соціального підприємництва та адаптація окремих його моделей до ідентичних галузей економіки різних регіонів України є продуктивним та реальним шляхом запровадження в нашій країні цього виду підприємницької діяльності. Недостатній розвиток соціального підприємництва в Україні та відсутність його правової бази обумовлюють актуальність досліджень окремих діючих зарубіжних моделей соціального підприємництва та аналізу можливості їх адаптації до сьогоденних українських економічних та соціальних реалій. Для Карпатського регіону найбільш ефективними можуть виявитися адаптація та розвиток тих зарубіжних моделей соціального підприємництва, які діють у регіонах країн-сусідів із аналогічною галузевою спеціалізацією; це пов'язано як із наявністю спільного кордону, безвізових 50-кілометрових зон і (як наслідок) розвитком малого й середнього бізнесу на прикордонних територіях, так і з приходом у даний регіон іноземних виробників високотехнологічної продукції. Так, за останні 15 років у регіоні успішно працюють і нарощують обсяги виробництва ЗАТ «Єврокар» в Ужгороді (з 2001 р.), "Flextronics International, Ltd" в Мукачеві (з 2007 р.), "YAZAKI – Україна" в Ужгороді (з 2002 р.) та інші іноземні виробники. Важливою причиною цього є не лише безпосереднє межування Карпатського регіону з країнами ЄС, а й розташування в цих країнах поблизу кордонів з Україною підприємств тих же компаній; наприклад, корпорація "YAZAKI" має аналогічний завод "Yazaki Wiring Technologies Slovakia" у словацькому містечку Міхалівці лише в 30 км від Ужгороду. Проживання значної кількості українців у прикордонних регіонах ЄС (зокрема, 55 тис. у Словаччині) зумовлює роль у використанні зарубіжного досвіду чинника менталітету. Схожість окремих соціальних проблем у деяких регіонах Словаччини та в Карпатському регіоні України також актуалізує питання можливостей використання накопиченого словацького досвіду в західноукраїнських умовах, адаптації словацьких моделей і форм соціального підприємництва на українських теренах.

Аналіз останніх публікацій. Серед авторів досліджень різних аспектів соціального підприємництва можна виділити чимало вітчизняних (З. Галушку [2], А. Зінченка [4], І. Мазур [7], І. Салія [8], К. Смаглія [9], Н. Супрун [11], В. Удодова [12]) і зарубіжних (В. Вайнера [3], Г. Дізи [14], А.Б. Керола [13], І. Марті [18], Р. Мартіна [20], С. Осберга [20], Ф. Спреклі [10] та інших) науковців. Розвиток і аналіз впровадження окремих моделей соціального підприємництва наведено зокрема в працях словацьких дослідників. Так, В. Маркова з економічного факультету Банська-Бистрицького університету Матея Бела (UMB) розглядає проблеми соціально відповідального бізнесу [19]. Чимало питань словацького соціального підприємництва піднімає у своїх працях професор UMB Г. Корімова; серед них – проблеми нормативно-правового забезпечення, організаційні питання, роль соціального підприємництва у вирішенні проблем зайнятості в Словаччині тощо [15; 16]. Л. Пчолінська з економічного факультету Кошицького технічного університету досліджує питання корпоративної соціальної відповідальності, розвитку соціальної економіки у сучасних словацьких умовах, нових соціальних ініціатив у словацькому бізнесі [21; 22]. Г. Лубелцова з кафедри соціології філософського факультету

Університету Коменського в Братиславі вивчає інновації в словацькій соціальної економіці, можливості розвитку соціального підприємництва у сферах державної політики та громадської діяльності [17]. М. Свідронова з економічного факультету Банська-Бистрицького УМВ досліджує вплив на словацьку соціальну економіку третього сектора [24].

Мета дослідження – на основі результатів наукових розвідок, переважно словацьких дослідників і даних словацьких та міжнародних організацій, що працюють у соціальній сфері, охарактеризувати моделі й форми функціонування соціального підприємництва в Словаччині та перспективи використання словацького досвіду для його розвитку в Карпатському регіоні України. Завдання, які вирішувалися в ході дослідження: 1) окреслити особливості розуміння феномена соціального підприємництва в Словаччині, проаналізувати його нормативно-правову основу, типові сучасні моделі та інституціональні форми функціонування; 2) встановити можливості адаптації словацьких моделей і форм соціального підприємництва в Карпатському регіоні України з огляду на існуючі соціальні проблеми регіону, перспективи використання словацького досвіду в українських реаліях.

Основні результати дослідження. Як відомо, історично на різних континентах склалися різні підходи до соціального підприємництва, а отже – його різні узагальнені моделі [5, 22–24]. Ці моделі прийнято виділяти за напрямками й видами підприємницької діяльності; відповідно до них, суб'єкти соціального підприємництва можуть працювати в найрізноманітніших формах (магазини, біржі праці, салони побутових послуг, майстерні з пошиву одягу чи ремонту взуття тощо) і задовольняти різних категорій споживачів [6, 51–53]. Формування словацьких моделей ґрунтується на специфіці розуміння й вивчення феномена соціального підприємництва у Словаччині. Г. Корімова виділяє в соціальному підприємстві теоретичний і практичний рівні: з практичної точки зору це особливий вид бізнесу, що будується на принципі некомерційних, неринкових відносин [15]. Для розуміння його місця в загальній системі бізнесу вона пропонує виокремлювати підприємництво в соціальній сфері, соціальний бізнес і бізнес із корпоративною соціальною відповідальністю [16]; вони існують поряд із «регулярним» або, за словами Л. Пчолінської, «класичним» бізнесом [22]. В. Маркова чітко розділяє економічні та соціальні аспекти соціального підприємництва [19]. Загалом, як у наукових, так і в бізнес-колах Словаччини більшою мірою приймаються концепції «некомерційного сектора» і «третього сектора», ніж «соціального підприємства», що пов'язано з історією становлення словацької концепції розвитку й регулювання даного виду діяльності [23].

Основна модель соціального підприємництва в тій чи іншій країні ґрунтується на роботі в певній галузі, де існує значуща для всієї держави або регіону соціальна проблема, що через певні причини не вирішується державою. Для Словаччини, як зазначає Г. Лубелцова та інші дослідники, це насамперед проблема високого рівня довготривалого безробіття, який значно перевищує рівень сусідніх країн ЄС [17, 86–87]. Ще наприкінці ХХ ст. досвід окремих європейських країн засвідчив, що соціальні підприємства як суб'єкти проміжного ринку праці можуть забезпечувати нові робочі місця для тих категорій,

що не мають необхідного досвіду роботи, з використанням лише соціальних трансфертів [15]. У Словаччині важливим мотивом впровадження цієї моделі стало створення робочих місць у сільській місцевості на муніципальних соціальних підприємствах. Це знайшло свій відбиток у легалізації соціального підприємництва в цій країні. Її основу було забезпечено Законом від 1 квітня 2008 р. про внесення змін і доповнень до Закону № 5/2004 Coll. про служби зайнятості, а також до деяких інших актів, зокрема, до Закону № 599/2003 Coll. про допомогу у випадках матеріальної нужденності; поправки набрали чинності з 1 вересня 2008 р. Інша поправка до Закону № 5/2004 Coll. набрала чинності з 1 березня 2009 р., вона стосується створення соціальних підприємств у перехідний період і забезпечення сприятливих законодавчих умов для юридичних і фізичних осіб, які бажають отримати статус соціального підприємства. Соціальне підприємство визначається в Законі як інструмент трудової інтеграції (визначення відсоткової частки осіб, які перебувають у несприятливому становищі та шукають роботу, разом з наданням допомоги в її пошуку на відкритому ринку праці) з функцією проміжного ринку праці (тимчасова зайнятість та підвищення потенціалу зазначених осіб розповсюджуються на відкритий ринок праці) [1]. Отже, цією законодавчою нормою фактично реалізується названа модель соціального підприємництва. Її перевагою є те, що соціальне підприємництво не пов'язується з конкретними організаційно-правовими формами; це забезпечує можливості для зайняття цією формою бізнесу широкому спектру ділових кіл та організацій громадянського суспільства [24]. Згідно з коментарями В. Маркової, законодавчі норми передбачають, що словацькі соціальні підприємства наймають осіб із незахищених верств на ринку праці, надаючи їм підтримку за рахунок їхньої ж трудової діяльності, створюючи за цей же рахунок нові робочі місця та покращуючи умови праці [19].

Таким чином, основною моделлю словацького соціального підприємництва є створення нових робочих місць у муніципальних соціальних підприємствах, що забезпечує регіональну трудову інтеграцію й поповнює робочою силою місцеві ринки праці. Розповсюджені спеціальні майстерні, де працюють особи з функціональними обмеженнями чи спеціальними потребами. Інші моделі й форми соціального підприємництва розповсюджені у Словаччині меншою мірою, а правова база їх роботи значно звужена. В першу чергу, до них належать: модель соціального обслуговування задля загального покращення якості життя людей (інституціонально представлена фірмами подібного профілю), модель надання допоміжних послуг на ринку робочої сили (організації некомерційного сектора – наприклад, громадські центри, асоціації за професіями). На початковому етапі досі перебувають становлення та розвиток територій та місцевих громад; підтримка окремих виробників продукції і послуг загальносоціального значення (наприклад, підприємства з постачання екологічних продуктів); благодійні продажі; допомога нужденним (безоплатна доставка продуктів, одягу, медикаментів, ремонт транспортних засобів, допомога в домашньому господарстві тощо); надання послуг, які в повному обсязі не здатна надавати держава, зокрема, у сферах освіти, охорони здоров'я, організації активного дозвілля (наприклад, інклюзивні дитячі

садки). Більшість таких підприємств виникають унаслідок ініціативи «знизу», деякі з них демонструють позитивні приклади соціальної інтеграції [15].

Ступінь інституціоналізації суб'єктів соціального підприємництва у Словаччині достатньо висока: це можна пояснити існуванням типової розповсюдженої моделі та законодавчих положень, виділених в єдиному Законі. До типових для Словаччини інституціональних форм соціального підприємництва можна віднести кооперативи, взаємні товариства, асоціації (за винятком деяких типів, наприклад, сімейних асоціацій), фонди (за винятком деяких типів, наприклад, фондів місцевих спільнот), а також майстерні та підприємства з надання дрібних соціальних послуг. З іншого боку, неприйнятними формами для Словаччини, на думку експертів, є волонтерські служби та агентства, екологічні та жіночі підприємства, рухи самопомоги, соціально-культурні центри, підприємства для обміну і торгівлі на місцевому рівні, кредитні спілки, благодійні організації та деякі інші форми, розповсюджені в інших європейських країнах [23].

Для словацьких моделей характерним є зближення з третім сектором; швидко стираються відмінності між некомерційними організаціями і соціальними підприємствами [24]. Щодо фінансової незалежності, її рівень у словацьких моделях поки що слабкий, підприємства значною мірою залежні від держави, національних чи європейських фондів. Слід зазначити, що, хоча низка пілотних проектів після прийняття Закону 2008 р. зазнали невдачі й певною мірою дискредитували ідею розвитку соціального підприємництва в країні, хоча поки що відсутня його системна підтримка, працюють окремі інструменти державної підтримки (гранти, субсидії навичок, стимули для заохочення купівлі послуг, інструменти компенсації низької продуктивності праці), у рамках різних міжнародних програм реалізуються проекти підтримки й розвитку національної соціальної економіки, активізувалися навчання соціальному підприємництву та його пропаганда. В контексті підтримки з боку ЄС, можна виділити три етапи цього процесу: період програмування (2004–2006 рр.); період реалізації оперативної програми зайнятості та соціальної інтеграції (2007–2013 рр.); подальша підтримка, яка надається переважно Європейським соціальним фондом під відповідальність Міністерства праці, соціальних справ і сім'ї [15; 16; 22; 24]. Говорячи про перспективи розвитку соціального підприємництва в Словаччині, чимало науковців наголошують на необхідності прийняття нового Закону, спрямованого не тільки на вирішення питань інтеграції праці і проблем зайнятості, а й на розширення правового поля різноманітних моделей та інституціональних форм соціальних підприємств.

Можливості адаптації словацьких моделей соціального підприємництва в Карпатському регіоні України пов'язані з потенціалом та соціальними проблемами даного регіону. Основними складовими потенціалу є наявність потужної природно-ресурсної бази, вигідне географічне положення і транспортна доступність, значні можливості для розвитку сільськогосподарського виробництва, виноробства та скотарства; подібні складові соціально-економічного потенціалу властиві і для Східної Словаччини. Те саме можемо сказати і про основну соціальну проблему регіону – проблему зайнятості, яка не

вирішується десятиріччями через розбалансованість господарських зв'язків і неналежне регіональне управління. Серед інших актуальних проблем – критична демографічна ситуація, яку значно погіршує зростання міграційних переміщень; занедбаність багатьох об'єктів історико-культурної спадщини; проблема забезпечення об'єктами соціальної сфери, обмеження доступу населення гірських районів до основних соціальних послуг; відсутність належного інвестування в розвиток соціальної сфери регіону.

Специфіка вказаних проблем диктує використання певних напрямів і шляхів запозичення словацького досвіду розвитку соціального підприємництва. Так, у регіоні, як і на Сході Словаччини, є багато т.зв. безперспективних сіл, мешканці яких залишають рідні оселі в пошуках гідно оплачуваної роботи. Використання основної словацької моделі працевлаштування може допомогти у справі забезпечення належного рівня зайнятості в малоперспективних гірських районах. Провідним напрямом адаптації має бути створення нових робочих місць і залучення до професійної діяльності найбільш знедолених та уразливих груп сільського населення регіону. Механізмом може стати заснування підприємств із надання послуг у сферах туризму та рекреації, виробництва сувенірної продукції, продуктів гірського скотарства тощо. Соціальні підприємства такого профілю можуть виконувати роль проміжного, тимчасового інструмента забезпечення роботою, але це як соціально, так і економічно стабілізує малоперспективні території. Загалом, серед напрямів і шляхів адаптації словацького досвіду слід виділити такі напрями: працевлаштування (за рахунок створення нових комунальних підприємств, робочих кооперативів, у деяких із них доцільно забезпечити полегшені умови праці), сталого розвитку малоперспективних сіл і територій (підприємства з надання соціальних послуг, сільськогосподарські і тваринницькі кооперативи, асоціації з охорони навколишнього середовища), інтеграції внутрішніх іммігрантів (молодіжні клуби, культурні спільноти, підприємства з надання соціальної допомоги), надання особистих соціальних послуг, насамперед, представникам незахищених верств населення, забезпечення соціальної згуртованості місцевих громад.

Позитивними наслідками адаптації словацьких моделей функціонування соціального підприємництва повинні стати нові можливості щодо «вбудування» діяльності соціальних підприємств у соціальні потреби місцевих громад, створення нових стимулів для розвитку малоперспективних сіл і територій, використання ефективних словацьких форм суспільного господарства і перетворення їх на перспективні засоби трудової участі соціально незахищених прошарків населення на нових ринках праці, які будуть перманентно розвиватися, вирішення (за сприяння міжнародних організацій) проблем дефіциту соціальних проектів, підвищення корпоративної відповідальності суб'єктів бізнесу Карпатського регіону України.

У результаті проведеного дослідження зроблено такі **висновки**:

1. Розуміння соціального підприємництва в Словаччині ґрунтується на загальній бізнес-моделі, в якій прибуток полягає у збільшенні соціального блага. Основною його моделлю є модель працевлаштування зі створенням робочих місць переважно у сільській місцевості за рахунок функціонування

муниципальных соціальних підприємств як інструмента трудової інтеграції з функцією проміжного ринку праці. Серед інших моделей – моделі надання допоміжних послуг на ринку робочої сили та соціального обслуговування. Типовими інституціональними формами соціального підприємництва є кооперативи, взаємні товариства, окремі види асоціацій і фондів, майстерні та підприємства з надання дрібних соціальних послуг.

2. Для адаптації словацьких моделей соціального підприємництва і використання досвіду їх розвитку в Карпатському регіоні України необхідно врахувати нагальні соціальні проблеми даного регіону. Основними напрямками та шляхами адаптації словацького досвіду вважаємо працевлаштування і створення нових робочих місць для сільського населення, переважно в гірській місцевості, сталий розвиток малоперспективних сіл і територій, інтеграцію іммігрантів, надання особистих соціальних послуг і нових видів сервісу, насамперед, у туристичній та рекреаційній сферах.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленням вивчення перспектив розвитку соціального підприємництва в Карпатському регіоні.

1. Zakon z 1. aprila 2008, ktorym sa meni a doplna zakon c. 5/2004 Z. z. o sluzbach zamestnanosti a o zmene a doplneni niektorých zakonov v zneni neskorsich predpisov a ktorym sa meni a doplna zakon c. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej nřdzi a o zmene a doplneni niektorých zakonov v zneni neskorsich predpisov // www.zakonypreludi.sk.

2. *Галушка З.І.* Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні // Вісник Київського національного університету. – Серія: Економіка. – 2013. – №148. – С. 15–17.

Halushka Z.I. Fenomen sotsialnoho pidpriemnytstva: poniattia ta perspektyvy rozvytku v Ukraini // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu. – Serii: Ekonomika. – 2013. – №148. – S. 15–17.

3. *Гульбекян М., Вайнер В.* Опыт развития социального предпринимательства в США / Grand prix Advertising Standard. – М., 2014 // www.slideshare.net.

Gulbekian M., Vainer V. Opyt razvitiia sotsialnogo predprinimatelstva v SShA / Grand prix Advertising Standard. – М., 2014 // www.slideshare.net.

4. *Зінченко А.Г., Саприкіна М.А.* Корпоративна соціальна відповідальність в Україні 2005–2010: стан та перспективи розвитку. – К.: Фарбований лист, 2010. – 56 с.

Zinchenko A.H., Saprykina M.A. Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist v Ukraini 2005–2010: stan ta perspektyvy rozvytku. – K.: Farbovani lyst, 2010. – 56 s.

5. *Ігнатович Н., Гура В.* Зарубіжний досвід розвитку соціального підприємництва // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Серія: Економіка. – 2014. – №12. – С. 22–25.

Ihnatovych N., Hura V. Zarubizhnyi dosvid rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva // Visnyk Kyivskoho nats. un-tu im. T. Shevchenka. – Serii: Ekonomika. – 2014. – №12. – S. 22–25.

6. *Куц М.Р.* Соціальне підприємництво: основні ідеї та перспективи дослідження в соціології // Наукові записки НаУКМА. – Соціологічні науки. – 2015. – Т. 174. – С. 51–55.

Kuts M.R. Sotsialne pidpriemnytstvo: osnovni idei ta perspektyvy doslidzhennia v sotsiologii // Naukovi zapysky NaUKMA. – Sotsiologichni nauky. – 2015. – T. 174. – S. 51–55.

7. *Мазур І.І.* Регулювання підприємництва та внутрішнього споживчого ринку регіону // Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С. 391–460.

Mazur I.I. Rehuliuвання pidpriemnytstva ta vnutrishnoho spozhyvchoho rynku rehionu // Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety: Monohrafiia / Za red. Z.S. Varnaliia. – K.: NISD, 2007. – S. 391–460.

8. *Салії І.* Американський та європейський шляхи соціального підприємництва // Громадський простір. – 19.03.2013 // www.prostir.ua.

Salii I. Amerykanskyi ta yevropeyskyi shliakhy sotsialnoho pidpriemnytstva // Hromadskyi prostir. – 19.03.2013 // www.prostir.ua.

9. *Смаглій К.* Зміни творить кожен із нас: Соціальне підприємництво та стратегічна філантропія. – К.: Києво-Могилян. акад., 2014. – 206 с.
10. *Смаглій К.* Zminy tvoryt kozhen iz nas: Sotsialne pidpryemnytstvo ta stratehichna filantropiia. – К.: Києво-Могилян. акад., 2014. – 206 с.
10. *Спрекли Ф.* Посібник з планування соціального підприємства, 2011 // www.britishcouncil.org.ua.
11. *Спрекли Ф.* Posibnyk z planuvannya sotsialnoho pidpryemstva, 2011 // www.britishcouncil.org.ua.
11. *Супрун Н.А.* Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку // Економіка і прогнозування. – 2009. – №3. – С. 71–74.
12. *Супрун Н.А.* Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist yak chynnyk staloho rozvytku // Ekonomika i prohnozuvannya. – 2009. – №3. – С. 71–74.
12. *Удодова В.І., Шаповал В.І.* Дослідження досвіду функціонування національних моделей соціального підприємництва // Вісник харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2013. – №1042. – С. 105–108.
13. *Удодова В.І., Шаповал В.І.* Doslidzhennia dosvidu funktsionuvannya natsionalnykh modelei sotsialnoho pidpryemnytstva // Visnyk kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. – Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm. – 2013. – №1042. – S. 105–108.
13. *Carroll, A.B.* (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, July-August: 1–20 // faculty.wwu.edu.
14. *Dees, J.G.* (2001). The meanings of "social entrepreneurship". Working paper, Stanford University, Stanford, CA // entrepreneurship.duke.edu.
15. *Korimova, G., Hudcová, E.* Socio-economic and legal aspects of social entrepreneurship in the context of labor market // www.ef.umb.sk.
16. *Korimova, G., Markova, V.* (2014). Socialna ekonomika a podnikanie – nový medziodborový študijný program. Determinanty sociálneho rozvoja: Vzdelávanie ako determinant rozvoja sociálneho podnikania. Zborník vedeckých štúdií. Eds. E. L'apinová, J. Gubalová. Banská Bystrica: Belianum, Ekonomická fakulta UMB // www.ef.umb.sk.
17. *Lubelcova, G.* (2012). Social economy: concepts, opportunities, risks. *Sociologia*, 44(1): 83–108.
18. *Mair, J., Marti, I.* (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*, 41(1): 36–44.
19. *Markova, V.* (2014). Socialne aspekty podnikania verzus socialne podnikanie // www.ef.umb.sk.
20. *Martin, R.L., Osberg, S.* (2007). Social Entrepreneurship: The Case for Definition. *Stanford Social Innovation Review*, 5(2): 1–17 // www.law.berkeley.edu.
21. *Pcolinska, L.* (2014). Social Economy, Its Perception and Possibilities of Its Development in Conditions of the Slovak Republic. *CIRIEC*, 10: 3–28.
22. *Pcolinska, L.* Socialne orientovane iniciativy v podnikatel'skom priestore // www.ef.umb.sk.
23. Socialna ekonomika v Európskej únii – Správa Joseho Luisa Monzona a Rafaela Chavesa: Zhrnutie spravy, ktoru pre Európsky hospodarsky a socialny vybor vypracovalo Medzinarodne centrum pre vyskum a informacie o verejnej, socialnej a družstevnej ekonomike (CIRIEC) // www.eesc.europa.eu.
24. *Svidronova, M.* Treti sektor a sektor socialnej ekonomiky – hľadanie prienikov pri tvorbe vzdelavacieho modulu // www.academia.edu.